

Л. М. Івашова, доктор наук з державного управління,
професор кафедри публічного управління та митного
адміністрування Університету митної справи та фінансів

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ: ДОСВІД ЄВРОПИ ТА ДОРОГОВКАЗИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ця стаття комплексно досліджує інституційні аспекти публічного управління у сфері молодіжної політики, пропонуючи порівняльний аналіз підходів у країнах Західної та Східної Європи, а також формулюючи стратегічні рекомендації для України в умовах війни та повоєнного відновлення. Особливу увагу приділено рекомендаціям для України щодо розвитку ефективної молодіжної політики, наголошуючи на необхідності комплексного підходу, психологічної підтримки, активного залучення молоді в умовах повоєнного відновлення та інтеграції до європейського простору. Показано, що в країнах Західної Європи молодіжна політика характеризується комплексним та інтегрованим підходом, що пронизує всі сфери суспільного життя – від освіти та зайнятості до охорони здоров'я та культури. Значний акцент робиться на неформальній освіті, молодіжній роботі та волонтерстві як інструментах розвитку компетенцій. Означено, що у країнах Східної Європи молодіжна політика перебуває у фазі трансформації, якій характерний активний розвиток інституцій, але є виклики щодо якісної освіти та зайнятості, а також обмеженості ресурсів. Показано, що прагнення до більшого залучення молоді в цих країнах є очевидним, але ускладнюється культурними та інституційними бар'єрами, а також необхідністю протидії дезінформації та ворожим наративам. Обґрунтовано, що на рівні Європейського Союзу існують інституційні особливості, що полягають у застосуванні принципу субсидіарності та «відкритого методу координації» (ВМК), де ЄС виступає координатором, що визначає спільні цілі та сприяє обміну найкращими практиками без прямого законодавчого диктату. Вказано, що в Україні існує розгалужена мережа молодіжних організацій – від національно-патріотичних та студентських до правозахисних та волонтерських, які активно співпрацюють з європейськими колегами через членство у міжнародних мережах, а також через численні двосторонні партнерства. Обґрунтовано, що така співпраця є критично важливою для гармонізації молодіжних політик країн – членів ЄС та України, а також для отримання інституційної підтримки вступу України до ЄС. Висвітлено, що в умовах війни та повоєнного відновлення українська молодь стикається з низкою гострих проблем для вирішення яких держава, спираючись на досвід ЄС, має пріоритизувати наступне: посилення психологічної підтримки та реабілітації; забезпечення якісної та доступної освіти; стимулювання зайнятості та підприємництва; активізацію участі молоді у відновленні країни; соціальну інтеграцію та підтримку вразливих груп; а також посилення національно-патріотичного виховання та медіаграмотності.

Ключові слова: публічне управління, державна молодіжна політика, молодь, молодіжні організації, європейський досвід, інститути громадянського суспільства, воєнний стан, повоєнне відновлення, психологічна підтримка, участь молоді, євроінтеграція, неформальна освіта, освітня політика.

L. M. Ivashova. Youth policy in the conditions of turbulence: Europe's experience and roadmap for Ukraine

This article comprehensively examines the institutional aspects of public administration in the field of youth policy, offering a comparative analysis of approaches in Western and Eastern European countries, as well as formulating strategic recommendations for Ukraine in the context of war and post-war reconstruction. Particular attention is paid to recommendations for Ukraine on the development of effective youth policy, emphasizing the need for a comprehensive approach, psychological support, active involvement of youth in the context of post-war reconstruction and integration into the European space. It is shown that in Western European countries, youth policy is characterized by a comprehensive and integrated approach that permeates all spheres of public life – from education and employment to healthcare and culture. Significant emphasis is placed on non-formal education, youth work and volunteering as tools for developing competencies. It is noted that in Eastern European countries, youth policy is in a phase of transformation, characterized by active development of institutions, but there are challenges regarding quality education and employment, as well as limited resources. It is shown that the desire for greater involvement of young people in these countries is obvious, but is complicated by cultural and institutional barriers, as well as the need to counter disinformation and hostile narratives. It is substantiated that at the level of the European Union there are institutional features consisting in the application of the principle of subsidiarity and the “open method of coordination” (OMC), where the EU acts as a coordinator, defining common goals and facilitating the exchange of best practices without direct legislative dictate. It is indicated that in Ukraine there is an extensive network of youth organizations – from national-patriotic and student to human rights and volunteer organizations, which actively cooperate with European colleagues through membership in international networks, as well as through numerous bilateral partnerships. It is substantiated that such cooperation is critically important for harmonizing youth policies of EU member states and Ukraine, as well as for obtaining institutional support for Ukraine's accession to the EU. It is highlighted that in the conditions of war and post-war reconstruction, Ukrainian youth face a number of acute problems, for the solution of which the state, relying on the experience of the EU, should prioritize the following: strengthening psychological support and rehabilitation; ensuring high-quality and accessible education; stimulating employment and entrepreneurship; increasing youth participation in the country's reconstruction; social integration and support for vulnerable groups; as well as strengthening national-patriotic education and media literacy.

Key words: public administration, state youth policy, youth, youth organizations, European experience, civil society institutions, martial law, post-war reconstruction, psychological support, youth participation, European integration, non-formal education, educational policy.

© Л. М. Івашова, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Постановка проблеми. Молодь – це рушійна сила будь-якого суспільства, його майбутнє та головний ресурс для розвитку. Ефективна молодіжна політика (далі МП) є запорукою стабільності, процвітання та інновацій держави й тому постійно перебуває у фокусі уваги органів публічного управління. Проте підходи до її формування та реалізації значно різняться залежно від історичного, економічного та політичного контексту тієї чи іншої країни, того чи іншого періоду. Європейський досвід у цьому сенсі є цікавим прикладом диференціації: від усталених та інтегрованих моделей Західної Європи до трансформаційних процесів у країнах Східного партнерства.

Україна, переживаючи найскладніший період у своїй сучасній історії – повномасштабну війну та наступний етап повоєнного відновлення, стоїть перед унікальними викликами та можливостями у сфері молодіжної політики. Вивчення досвіду сусідів, як західних, так і східних, є критично важливим для формування власної, адаптованої до сучасних реалій, стратегії, особливо зважаючи на прагнення України стати повноправним членом ЄС.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні, у тому числі під час війни, на сьогодні є досить актуальними та досліджуються українськими вченими. Процеси формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні її розвитку та оновлення висвітлено в працях І. Беззуб [1], Є. Бородіна [2], Н. Гончарук [3]. Роль молоді у формуванні молодіжної політики в Україні розглянуто в публікаціях І. Єрмоленко [4] та О. Софій [5]. Особливості виховання та соціального розвитку молоді як об'єкту впливу держави та проблеми участі молоді у прийнятті рішень висвітлювали такі науковці, як Л. Прокопенко і Т. Тарасенко [6] та І. Пеша [7]. Інституційні засади розвитку державного управління у сфері молодіжної політики закладено в нормативно-правових актах [8-15] та щорічних звітах для органів публічного управління різного рівня [16, 17], що показують проблеми молоді на ринку праці та напрями реформування молодіжної політики відповідно до сучасних запитів молоді та держави. Також Міністерство молоді та спорту України проводить моніторинг діяльності з утворення молодіжних рад в Україні [18] та ініціювало публічне обговорення схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України: покоління стійкості-2030» [19], що відображається на його офіційному веб-порталі.

Проте динамічний розвиток громадянського суспільства й посилення ролі молоді у захисті й відновленні держави, зважаючи на виклики сьогодення та євроінтеграційні процеси вимагають пошуку нових підходів до формування взаємодії молоді й держави, оновлення парадигми розвитку такої взаємодії як у період воєнного стану, так і в післявоєнний період. При цьому необхідно врахувати необхідність подальшої демократизації громадянського суспільства та наближення норм і правил його функціонування до стандартів європейських країн. Тому вивчення та адаптація європейського досвіду в частині формування й реалізації державної молодіжної політики в Україні з урахуванням умов сьогодення вимагає наукового осмислення.

Метою статті є проведення компаративного аналізу особливостей молодіжної політики в країнах Західної та Східної Європи, а також у цілому в ЄС задля розробки практичних рекомендацій та визначення пріоритетних напрямів розбудови ефективної молодіжної політики в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на предмет та мету даної статті, перш за все зупинимося на питаннях реалізації молодіжної політики в європейських країнах та в цілому в Європейському Союзі, їх сутності та особливостях молодіжної політики в країнах Західної та Східної Європи. Так, країни Західної Європи (зокрема – Німеччина, Франція, Велика Британія, Швеція) традиційно демонструють комплексний та глибоко інтегрований підхід до молодіжної політики. Вони не обмежуються лише соціальним захистом чи дозвіллям, а є наскрізною сферою, що пронизує освіту, зайнятість, охорону здоров'я, культуру та громадянське суспільство. Натомість країни Східної Європи (наприклад: Польща, Чехія, Румунія) пройшли через процес трансформації від тоталітарних систем до демократичних, мають дещо інший шлях розвитку молодіжної політики. Тому здійснимо порівняльний аналіз загальних рис розвитку молодіжної політики в цих країнах.

Так для країн Західної Європи є характерними наступні риси у формуванні та реалізації молодіжної політики:

- Комплексний та інтегрований підхід, коли молодіжна політика розглядається як наскрізна, міжгалузева сфера, що охоплює освіту, зайнятість, охорону здоров'я, соціальний захист, культуру, спорт, участь у житті суспільства та інші аспекти. Часто це інтегрована політика, яка передбачає тісну співпрацю між різними міністерствами та відомствами.
- Акцент на участі молоді, що орієнтований на високий рівень залучення молоді до формування та реалізації політик, що їх стосуються. Це відбувається через молодіжні ради, громадські організації, молодіжні парламенти, консультації та діалоги. При цьому молодь розглядається як активний актор демократії та агент змін.
- Цінності та права, коли політика базується на принципах прав людини, демократії, рівності можливостей, недискримінації. Це забезпечує доступ до інформації, гідного доходу, житла, освіти, ринку праці, охорони здоров'я.
- Підтримка неформальної освіти та молодіжної роботи, адже державами велике значення надається молодіжній роботі, неформальній освіті та волонтерству як інструментам розвитку компетенцій, соціальних навичок та активної громадянської позиції.

- Європейська міждержавна співпраця шляхом підтримки активної участі молоді у європейських програмах (наприклад, Erasmus+), що сприяють мобільності молоді та лідерів молодіжних організацій, міжнародній співпраці та обміну досвідом.

- Запобігання соціальному виключенню коли важливий акцент робиться на підтримці вразливих груп молоді (безробітних, молоді з інвалідністю, з груп ризику соціального виключення), наданні їм можливостей для інтеграції.

У свою чергу країни Східної Європи (зокрема, країни Східного партнерства) мають свій досвід і свою історію щодо розвитку молодіжної політики, яку можна охарактеризувати таким чином:

- Трансформаційний період, адже багато країн Східної Європи продовжують еволюціонувати від централізованих систем до демократичних, що впливає на формування молодіжної політики.

- Розвиток інституцій через активний розвиток інституцій, що займаються молодіжною політикою, часто за підтримки ЄС та міжнародних донорів.

- Виклики у сфері зайнятості та освіти, що часто стикаються з певними труднощами щодо доступу молоді до якісної освіти, зайнятості та підприємництва.

- Обмежені фінансові ресурси та політична нестабільність можуть бути перешкодами для повноцінної реалізації молодіжних програм.

- Акцент на участі, але з викликами, що вказує на прагнення державних інституцій щодо більшого залучення молоді до демократичних процесів, але це ускладнюється культурними бар'єрами та недостатнім розвитком і зрілістю громадянського суспільства.

- Фокус на базових потребах поряд з участю, що часто залишається пріоритетом забезпечення адекватного рівня життя, доступу до освіти та базових соціальних гарантій.

- Боротьба з дезінформацією у деяких країнах (особливо в Україні) є гостра потреба протидіяти ворожим наративам та ідеологічній індоктринації молоді.

Узагальнюючи вище викладене згрупуємо визначальні риси молодіжної політики, що притаманні країнам Західної та Східної Європи (табл. 1).

Таблиця 1

Компаративний аналіз характерних рис молодіжної політики в країнах Західної та Східної Європи

Риси МП в країнах Західної Європи		Риси МП в країнах Східної Європи	
Міжгалузева координація	Молодіжна політика часто є результатом співпраці кількох міністерств та відомств, що забезпечує її цілісність	Формування інституційної бази	Багато країн активно розбудовують державні інституції, відповідальні за молодіжну політику, часто за підтримки міжнародних донорів
Акцент на участі молоді	Молодь розглядається як повноправний суб'єкт демократичного процесу через механізми участі – молодіжні парламенти, ради, консультативні групи, що є не декоративними, а реально впливають на формування державних рішень	Пріоритет базових потреб	Поряд з інтеграційними процесами, зберігається фокус на вирішенні базових проблем, таких як доступ до якісної освіти та гідної зайнятості.
Підтримка неформальної освіти та молодіжної роботи	Інвестування у молодіжні центри, клуби, програми волонтерства, які розвивають «м'які» навички, критичне мислення та громадянську активність	Виклики у сфері зайнятості	Молодь часто стикається з високим рівнем безробіття або недоступністю якісних робочих місць.
Європейська інтеграція	Активна участь у програмах ЄС (наприклад, Erasmus+), що сприяють мобільності, міжнародному співробітництву та обміну досвідом	Розвиток громадянського суспільства	Залучення молоді до демократичних процесів перебуває на стадії розвитку, іноді з культурними та інституційними бар'єрами
Ціннісний підхід	Політика ґрунтується на засадах прав людини, рівності та недискримінації, з особливою увагою до запобігання соціальному виключенню вразливих груп	Обмежені ресурси	Фінансові та кадрові обмеження можуть гальмувати повноцінну реалізацію молодіжних програм
		Протидія зовнішнім впливам	У контексті геополітичних викликів (як для України), зростає важливість національно-патріотичного виховання та протидії дезінформації.

Джерело: складено авторкою

При формуванні та реалізації молодіжної політики в Україні необхідно враховувати досвід як країн Східної Європи, які є ментально та історично ближчими до нас, так і Західної Європи – як орієнтир для подальшого розвитку та вдосконалення механізмів роботи державних інституцій з молоддю.

Разом з цим ми маємо чітко розуміти інституційні особливості формування та реалізації молодіжної політики в ЄС до якого ми прагнемо увійти як повноправні члени.

Інституційні особливості формування та реалізації молодіжної політики в Європейському Союзі є дуже виразними і значно відрізняються від підходів на національному рівні різних країн, а також від інших міжнародних організацій (наприклад, Ради Європи). Вони мають декілька ключових характеристик (принципи, стратегічні рамки, фінансові аспекти, тощо) на які варто звернути увагу (табл. 2).

Таблиця 2

Інституційні особливості формування та реалізації молодіжної політики в ЄС

Особливості	Характеристика
1	2
1. Принцип субсидіарності та «відкритий метод координації»:	
<i>Субсидіарність</i>	Молодіжна політика в ЄС переважно належить до компетенції держав-членів. Це означає, що основна відповідальність за розробку та впровадження молодіжних програм лежить на національних, регіональних та місцевих органах влади. Європейський Союз не має права диктувати конкретні закони чи політики, а скоріше діє як координатор та фасилітатор
<i>Відкритий метод координації (ВМК)</i>	Це основний інструмент, який використовує ЄС для співпраці в сферах, де він не має прямих законодавчих повноважень (включаючи молодіжну політику), що передбачає: – <i>Визначення спільних цілей та індикаторів</i> – держави-члени ЄС спільно визначають загальні цілі та показники прогресу. – <i>Обмін найкращими практиками</i> – країни діляться своїм досвідом, успішними проектами та інноваційними підходами. – <i>Взаємне навчання та моніторинг</i> – члени ЄС аналізують прогрес один одного та надають рекомендації. – <i>Відсутність обов'язкових законодавчих актів</i> – ОМК не створює юридично обов'язкових норм, але спонукає до зближення (конвергенції) політик.
2. Стратегічні рамки: Стратегія ЄС у сфері молоді:	
<i>Європейська молодіжна стратегія (EU Youth Strategy)</i>	Це ключовий документ, який визначає пріоритети та напрямки співпраці ЄС у сфері молоді на певний період (наприклад, поточна Стратегія ЄС у сфері молоді на 2019-2027 роки), що фокусується на трьох основних напрямках: – <i>Залучення (Engage)</i> – сприяння участі молодих людей у громадянському та демократичному житті. – <i>Єднання (Connect)</i> – зміцнення зв'язків між молоддю в ЄС та за його межами, підтримка волонтерства, мобільності та міжкультурного порозуміння. – <i>Розширення можливостей (Empower)</i> – підтримка розширення можливостей молоді через якісну молодіжну роботу, інновації та визнання.
<i>Європейські молодіжні цілі (European Youth Goals)</i>	У рамках Стратегії ЄС у сфері молоді були розроблені 11 Європейських молодіжних цілей, які є результатом широкого діалогу з молоддю по всій Європі. Ці цілі охоплюють різні аспекти життя молоді (освіта, зайнятість, психічне здоров'я, інклюзія тощо) і слугують орієнтирами для політиків.
3. Фінансові інструменти та програми:	
<i>Erasmus+</i>	Це найбільша і найвідоміша програма ЄС, яка підтримує освіту, навчання, молодь та спорт. Вона надає можливості для мобільності молоді (обміни, навчання за кордоном), волонтерства (через European Solidarity Corps), а також фінансує проекти з розвитку молодіжної роботи та неформальної освіти.
<i>European Solidarity Corps</i>	Окрема програма, яка надає можливості для волонтерства, стажування та роботи у сферах, що сприяють зміцненню солідарності в Європі.
<i>Структурні фонди ЄС</i>	Хоча вони не є суто молодіжними, значна частина коштів з Європейського соціального фонду (ESF) спрямовується на програми для молоді, особливо на подолання безробіття серед молоді (наприклад, Youth Guarantee).
4. Роль інституцій ЄС в реалізації молодіжної політики:	
<i>Європейська Комісія</i>	Відповідає за ініціювання та реалізацію Стратегії ЄС у сфері молоді. Директорат з питань освіти, молоді, спорту та культури (DG EAC) є ключовим гравцем, а також <i>Координатор ЄС з питань молоді</i> , є контактною особою та «голосом» молоді в Комісії.

1	2
Рада ЄС	Визначає пріоритети та ухвалює резолюції щодо молодіжної політики
Європейський парламент	Спільно з Радою ухвалює рішення щодо бюджету та законодавчих актів, що впливають на молодь.
Комітет регіонів та Європейський економічний та соціальний комітет	Представляють інтереси місцевих та регіональних органів влади, а також громадянського суспільства у формуванні молодіжної політики.
5. Партисипативний підхід та роль молодіжних організацій:	
Європейський молодіжний діалог (EU Youth Dialogue)	Це ключовий механізм, який забезпечує систематичне залучення молодих людей та молодіжних організацій до формування політик. Він передбачає консультації, конференції та форуми на національному та європейському рівнях.
Європейський молодіжний форум (European Youth Forum)	Це незалежна платформа молодіжних організацій з усієї Європи, яка є головним голосом молоді на європейському рівні та активно лобіює інтереси молоді перед інституціями ЄС.
Національні молодіжні ради	Кожна країна-член ЄС має свої національні молодіжні ради, які є партнерами для діалогу з урядами та представниками інституцій ЄС.
6. Інтеграція молодіжного виміру:	
“Youth Mainstreaming”	Це концепція, яка передбачає врахування інтересів та потреб молоді у всіх сферах політики, а не лише в «чисто молодіжній» політиці. Наприклад, коли розробляється політика у сфері зайнятості, необхідно аналізувати її вплив на молодь та інтегрувати молодіжну перспективу. Це підкреслює міжгалузевий характер молодіжної політики.

Джерело: складено авторкою

Таким чином, узагальнюючи вищевикладене зазначу, що інституційні особливості молодіжної політики в ЄС полягають у наступному:

- *Наднаціональному координаційному рівні* без прямого законодавчого диктату, адже ЄС лише встановлює рамки та сприяє співпраці, але не нав'язує конкретні національні рішення.
- *Системному використанні «м'яких» інструментів*, таких як «відкритий метод координації» (ВМК), розробка спільних стратегій, обмін досвідом та рекомендаційний характер нормативних актів.
- *Активній ролі неурядових акторів*, де молодіжні організації та платформи є ключовими партнерами у діалозі та реалізації політик.
- *Значному фінансовому інвестуванні молодіжних програм* через програми Erasmus+, European Solidarity Corps та структурні фонди.
- *Пріоритеті на участі та залученні молоді*, що не просто гасло, а системний підхід, вбудований у механізми формування політики.
- *Трансверсальному підході (Youth Mainstreaming)*, що побудований на прагненні враховувати молодіжний вимір у всіх відповідних сферах політики.

Ці особливості роблять молодіжну політику ЄС унікальною, гнучкою та такою, що постійно адаптується, покладаючись на добровільну співпрацю держав-членів та активну участь молодіжного громадянського суспільства. Для України, яка прагне до євроінтеграції, розуміння цих механізмів є критично важливим для гармонізації власної молодіжної політики з європейськими стандартами.

Наразі при удосконаленні та реалізації державної молодіжної політики в умовах війни, політичної й економічної турбулентності України, важливо враховувати досвід як європейських країн, так і інституційні підходи ЄС. Окрім того в умовах війни та повоєнного відновлення, молодіжна політика України має стати стратегічним пріоритетом, орієнтованим на збереження людського капіталу, інтеграцію та формування стійкого майбутнього. При цьому необхідно акцентувати увагу на таких аспектах як:

1. *Психологічна підтримка та реабілітація молоді*, що має враховувати:
 - травма-інформований підхід, що передбачає розробку та впровадження програм психологічної допомоги, що враховують травматичний досвід війни;
 - доступність послуг задля забезпечення широкого доступу до психологічних послуг, зокрема в сільській місцевості та для внутрішньо переміщених осіб;
 - молодь-френдлі підходи з використання мистецької терапії, спорту, неформальної освіти для відновлення психічного здоров'я молоді.

2. *Залучення молоді до відновлення країни* шляхом розвитку таких механізмів як :

- волонтерство та громадська активність через максимальне заохочення та підтримку волонтерської діяльності молоді у відбудові, гуманітарній допомозі, розмінуванні країни;
- участь молоді у прийнятті рішень, що передбачає забезпечення реальної участі молодих людей у плануванні та реалізації проектів відновлення на місцевому та національному рівнях (молодіжні ради, форуми, консультації);
- лідерство молоді шляхом надання молодим людям можливостей для лідерства у проектах відновлення, наставництва та обміну досвідом.

3. *Освіта, професійний розвиток та зайнятість*, що включають такі елементи як:

- перегляд та адаптація освітніх програм з урахуванням потреб повоєнної економіки, інтеграція сучасних навичок (цифрові, «зелені» технології тощо);
- професійна орієнтація та перекваліфікація, розробка програм, що дозволять молоді швидко здобувати нові професії, у т.ч. робітничі, необхідні для відновлення країни;
- підтримка молодіжного підприємництва шляхом створення сприятливих умов для відкриття та розвитку власної справи молодими людьми, надання грантів та менторської підтримки;
- розвиток неформальної освіти через інвестиції у молодіжні центри, хаби, освітні платформи, що пропонують удосконалення та розвиток практичних навичок та компетенцій.

4. *Соціальна інтеграція та протидія дискримінації*, що здійснюється через:

- спеціальні програми реінтеграції ветеранів та ВПО для молодих ветеранів та внутрішньо переміщених осіб, спрямовані на їх соціальну адаптацію, психологічну підтримку, доступ до житла, працевлаштування тощо;
- протидію дискримінації, забезпечення рівних можливостей для всієї молоді, незалежно від її статусу (ВПО, ветеран, людина з інвалідністю), етнічної чи релігійної приналежності;
- діалог та порозуміння шляхом заохочення міжкультурних обмінів та діалогу для подолання соціальної поляризації, яка може виникнути внаслідок війни та її руйнівних результатів.

5. *Національно-патріотичне виховання та протидія дезінформації* завдяки:

- переосмисленню ідентичності та створення освітніх та культурних програм, що сприятимуть формуванню стійкої української ідентичності, заснованої на цінностях свободи, демократії та гідності;
- підвищенню медіаграмотності через навчання молоді критичному мисленню, навичкам перевірки інформації, протидії маніпуляціям та дезінформації;
- підтримки національної пам'яті та історичної справедливості шляхом створення культурно-освітніх продуктів (музеї, фільми, соціальна реклама), що висвітлюватимуть злочини агресора та вшановуватимуть пам'ять жертв війни.

6. *Міжнародна співпраця та євроінтеграція* на основі:

- використання досвіду ЄС та адаптації найкращих європейських практик у молодіжній політиці, зокрема в питаннях участі молоді, неформальної освіти та розвитку молодіжної роботи;
- залучення міжнародних партнерів та активна співпраця з міжнародними організаціями та фондами для залучення фінансування та експертної підтримки;
- участь у програмах обміну та розширення можливостей для української молоді брати участь у міжнародних обмінах, стажуваннях, проектах, у т.ч. на засадах публічної дипломатії.

Загалом, наразі Україна має унікальний досвід активної громадянської позиції молоді під час війни і цей потенціал необхідно зберегти та розвивати, перетворивши його на рушійну силу повоєнного відновлення та європейської інтеграції. Сьогодні молодь має стати не лише об'єктом, а й повноцінним суб'єктом молодіжної політики.

Безумовно війна загострила вже існуючі та створила низку нових проблеми для молодих українців, які проявляються через психологічні травми та погіршення ментального здоров'я. Це і посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) (через пряме зіткнення з бойовими діями, втрата близьких, руйнування домівок, перебування під окупацією спричиняють глибокі психологічні травми) і тривога, депресія, апатія (постійна загроза обстрілів, невідомість майбутнього, вимушене переселення, розрив соціальних зв'язків призводять до значного погіршення ментального стану), і відсутність доступу до кваліфікованої допомоги (недостатня кількість фахівців, стигматизація психологічних проблем, обмеженість ресурсів).

Перш за все для молоді, як і для іншого населення країни, постало питання виживання. Турбота про безпеку та фізичне здоров'я в умовах прямої загрози життю через постійні ракетні обстріли, бойові дії. Також не можна ігнорувати питання, що пов'язані з мінною безпекою, особливо на деокупованих територіях та на територіях, що знаходяться в межах доступу ворожої артилерії та мінометів. Особливої уваги та турботи вимагають молоді люди, які отримали травми та поранення, в тому числі через втрату кінцівок, що вимагає тривалої реабілітації. Підсилення даної проблеми відбувається також через обмежений доступ до медичних послуг для населення у прифронтових зонах та на деокупованих територіях через значний відтік медичного персоналу (міграція, релокація, мобілізація).

Також, є низка проблем, що пов'язані з освітою та професійним розвитком, зокрема це і перерване навчання (через окупацію, міграцію, руйнування навчальних закладів, відсутність стабільного інтернету/електрики),

і зниження якості освіти (необхідність запровадження дистанційного навчання в умовах відсутності належного обладнання та укріттів), і невизначеність щодо перспектив майбутньої професії (зміни на ринку праці, руйнування підприємств, неактуальність деяких спеціальностей; відсутність стажувань та першого робочого досвіду (багато підприємств скоротили програми для молоді).

Освітні проблеми тісно пов'язані з проблемами майбутнього працевлаштування та економічними можливостями молоді. Це і безробіття (загальне скорочення економічної активності, релокація бізнесу, висока конкуренція на ринку праці), і низька заробітна плата (дефіцит гідних вакансій), і втрата житла та майна (для значної частини молоді, особливо ВПО, що ускладнює працевлаштування та адаптацію), і, як наслідок війни, демографічна криза (зменшення чисельності молоді, що поглиблює дефіцит кадрів у майбутньому).

І ще однією з проблемних сфер, яка виникла внаслідок війни, є загострення питань соціальної інтеграції та мобільності. Соціальні проблеми викликані такими причинами як: вимушена міграція, бо переїзд всередині країни (ВПО) або за кордон призводить до розриву соціальних зв'язків, труднощів з адаптацією в нових громадах; соціальне відчуження, що є особливо чутливим для ветеранів, людей з інвалідністю, які потребують спеціальних програм реінтеграції; нетолерантність та дискримінація, що проявляється в окремих випадках – щодо ВПО, родин військових, інших вразливих груп.

Перші роки війни призвели до активізації участі молоді у громадському житті та демократичних процесах в країні, але сьогодні ми бачимо певні проблеми, що пов'язані з цим, а саме: ризик вигорання, адже активна громадянська позиція та волонтерство з часом призводять до емоційного та фізичного виснаження; зниження довіри до державних інституцій через тривалу війну, корупцію (навіть поодинокі випадки), бюрократію; відсутність необхідних та достатніх механізмів та реальних інструментів впливу молоді на процеси прийняття рішень незважаючи на їх високу активність.

Загалом, вважаю, що держава має не лише розробляти, але й активно реалізовувати молодіжну політику, що враховує європейські підходи та специфічні виклики війни, зважаючи на ті виклики й загрози сьогодення, що постали перед молоддю України. Напрями формування державної молодіжної політики у контексті вирішення проблем молоді в Україні з урахуванням досвіду країн Західної та Східної Європи представлено у таблиці 3, з якої ми бачимо, що державна молодіжна політика в Україні має бути гнучкою, інноваційною та орієнтованою на потреби молоді. Вона має бути не просто набором програм, а цілісною стратегією, що дозволить молоді не лише подолати виклики війни, а й стати ключовим драйвером відбудови та європейського майбутнього країни.

Таблиця 3

**Проблеми молоді України та шляхи їх вирішення державою
(з урахуванням досвіду європейських країн)**

Проблеми молоді України сьогодні	Досвід європейських країн	Напрями та механізми вирішення молодіжних проблем
1	2	3
1. Фізична безпека та здоров'я	Програми забезпечення фізичної безпеки та здоров'я, особливо у сфері безпеки життєдіяльності (Німеччина, Швеція, Ірландія та ін.). ЄС через такі організації, як Європейське агентство з безпеки та гігієни праці (EU-OSHA), встановлює мінімальні стандарти та заохочує найкращі практики для всіх держав-членів.	<i>Відновлення та захист інфраструктури</i> – будівництво безпечних укріттів. <i>Програми мінної безпеки</i> – інформування та навчання молоді поводження з вибухонебезпечними предметами <i>Доступність медичних послуг</i> – забезпечення якісної медичної допомоги та реабілітації у місцях скупчення молоді (школи, ЗВО тощо).
2. Психологічні травми та ментальне здоров'я	Багато країн ЄС (наприклад, Польща, Німеччина) мають розвинені системи психологічної допомоги ветеранам та жертвам конфліктів, програми для роботи з травмою (PTSD)	<i>Національна програма ментального здоров'я</i> шляхом впровадження травма-інформованих підходів. <i>Доступність послуг</i> через інтеграцію психологічної допомоги в школи, університети, молодіжні центри. <i>Навчання фахівців</i> – передбачає масове навчання психологів, соціальних працівників, педагогів. <i>Програми «рівний-рівному»</i> через залучення ветеранів до взаємопідтримки.
3. Освіта та професійний розвиток	Європейський Союз активно підтримує мобільність студентів (Erasmus+), розвиток цифрових навичок, гнучкі освітні програми та визнання неформальної освіти.	<i>Модернізація освітніх програм</i> у напрямі їх адаптації до потреб повоєнної економіки (ІТ, будівництво, «зелені» технології, логістика тощо). <i>Відновлення інфраструктури</i> , що забезпечує захист та ремонт навчальних закладів, будівництво укріттів. <i>Цифрова освіта</i> та гібридне навчання, що передбачає забезпечення доступу до інтернету та техніки. <i>Визнання неформальної освіти</i> шляхом інтеграції її результатів у формальну систему.

1	2	3
4. Працевлаштування та економічні можливості	Програми гарантій для молоді (Youth Guarantee), підтримка стартапів, менторські програми	<i>Програми працевлаштування, що передбачають державні стимули для роботодавців, що наймають молодь (особливо ветеранів, ВПО).</i> <i>Підтримка молодіжного підприємництва шляхом надання пільгових кредитів, грантів, створення бізнес-інкубаторів, менторство.</i> <i>Профорієнтація та перекваліфікація, через організацію швидких курсів на затребувані під час та після її закінчення спеціальності.</i>
5. Соціальна інтеграція та мобільність	Комплексні програми інтеграції мігрантів, людей з інвалідністю, заходи з протидії дискримінації таких країн як Німеччина, Польща, Чехія, Бельгія та інших країн ЄС	<i>Програми для ВПО, що забезпечують допомогу з житлом, адаптацією, психологічна та соціальна підтримка.</i> <i>Реінтеграція ветеранів шляхом створення й реалізації комплексних програм адаптації, психологічної, професійної допомоги.</i> <i>Інклюзивність через створення безбар'єрного середовища, підтримку молоді з інвалідністю.</i>
6. Участь у громадському житті та демократичних процесах	Програми «Європейський молодіжний діалог», підтримка молодіжних рад, волонтерських програм тощо.	<i>Реальні механізми участі – передбачає посилення ролі молодіжних рад, залучення до планування відновлення.</i> <i>Підтримка волонтерства через державне визнання, підтримку логістики, навчання, гранти для волонтерських ініціатив.</i> <i>Програми молодіжного лідерства, зокрема, навчання проектно-му менеджменту та управлінню змінами.</i>
7. Національно-патріотичне виховання та медіаграмотність	Хоча ЄС не має централізованої політики національно-патріотичного виховання, країни-члени ЄС активно розвивають громадянську освіту, критичне мислення та медіаграмотність	<i>Посилення громадянської освіти у напрямі формування української ідентичності на цінностях свободи та демократії.</i> <i>Навчання медіаграмотності, у тому числі розвиток критичного мислення, навичок протидії дезінформації.</i> <i>Формування «нової етики» пам'яті, що формують норми свідомого вшанування героїв, збереження пам'яті про війну.</i>

Джерело: складено авторкою

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок. Молодіжна політика в країнах Західної та Східної Європи має свої унікальні риси, зумовлені історичними та соціально-економічними факторами. Західна Європа демонструє зрілі, інтегровані та партисипативні моделі, тоді як Східна Європа перебуває на етапі інтенсивного розвитку та подолання посттрансформаційних викликів.

Для України, яка проходить крізь горнило війни та готується до масштабного відновлення, молодіжна політика є не просто соціальною сферою, а стратегічним імперативом. Вона має бути комплексною, адаптивною та орієнтованою на майбутнє. Ключовими елементами успіху стануть інвестиції в психологічне здоров'я молоді, максимальне залучення її до процесів відбудови, розвиток сучасних освітніх та професійних навичок, ефективна соціальна інтеграція та посилення національно-патріотичного виховання у поєднанні з медіаграмотністю. Інтеграція в європейський простір молодіжної політики дозволить Україні використати найкращі практики та заручитися міжнародною підтримкою.

Українська молодь вже продемонструвала свою стійкість, патріотизм та готовність до дії. Завдання держави – створити всі умови, щоб цей потенціал був ефективно реалізований для розбудови сильної, демократичної та європейської України.

Список використаних джерел:

1. Беззуб, І. Оновлення державної молодіжної політики в Україні. *Громадська думка про право творення*. 2021. № 9 (214), С. 15–24. URL: <http://nbuvip.gov.ua/images/dumka/2021/9.pdf>
2. Бородін, Є. І. Державна молодіжна політика в Україні: механізми формування та реалізації в контексті розвитку. Дніпро: Грані. 2018. 120 с. URL: <https://ir.nmu.org.ua/server/api/core/bitstreams/bcb8a4e5-847e-4381-9058-01a106c4dacc/content>
3. Гончарук, Н. Формування та реалізація державної молодіжної політики на публічній службі в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2023. № 11 (4). С. 64–73. URL: <https://doi.org/10.15421/152354>
4. Єрмоленко, І. В. Роль молоді у формуванні молодіжної політики в Україні: виклики та можливості. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право, 2023. № 1 (57), С. 78–83. URL: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.1\(57\).280796](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.1(57).280796)
5. Софій, О. Роль молоді в молодіжній політиці в Україні: аналітична записка. Київ: ГО Європейський діалог. 2020. 36 с. URL: <https://surl.lu/cdxlkl>

6. Прокопенко, Л. Л., Тарасенко, Т. М. Виховання та соціальний розвиток молоді як об'єкт впливу держави. *Аспекти публічного управління*, 2014. № 2 (1-2), С. 70–77. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/544>
7. Пеша І. Участь молоді у прийнятті рішень // Молодіжна політика та молодіжна робота: матеріали III міжрегіональної наук.-практ. конф., 14 грудня 2018 р., м. Дніпро. Є. І. Бородин (ред.). Дніпро: ДРІДУ НАДУ. 201. С. 57.
8. Про затвердження типових положень про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі: Постанова КМУ від 20 грудня 2017 р. № 1014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1014-2017-%D0%BF#Text>
9. Про затвердження типових положень про молодіжні ради: Постанова КМУ від 18 грудня 2018 р. № 1198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1198-2018-%D0%BF#Text>
10. Про утворення державної установи «Всеукраїнський молодіжний центр» та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України. Постанова КМУ від 20 березня 2019 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2019-%D0%BF#Text>
11. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 р. № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
12. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021-2025 роки: Постанова КМУ від 2 червня 2021 р. № 579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#n11>
13. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року: Указ Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#n13>.
14. Питання Ради з молодіжних питань: Указ Президента України від 17 січня 2022 року № 14/2022. URL: <https://surl.lu/ovsbee>
15. Про затвердження Порядку формування та діяльності Національної ради з питань молоді та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України: Постанова КМУ від 10 вересня 2022 р. № 1011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1011-2022-%D0%BF#Text>
16. Молодь на ринку праці: навички XXI століття та побудова кар'єри. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні. Київ: Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики. 2019. 107 с. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist_shorichni_dopovidi/shorichna-dopovid-pro-stanovishe-molodi.pdf
17. Реформування молодіжної політики відповідно до сучасних запитів молоді та держави. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2012-2021 років) / [редкол.: Попатенко М. М, гол. ред. колег.; Бондар Т. В та ін.]. Київ: ТОВ «Ройлайд», 2021. 100 с. URL: <https://surl.li/hmjjava>
18. Аналіз утворення молодіжних рад в Україні // Міністерство молоді та спорту України: офіційний веб-портал. 2024, 25 січня. URL: <https://mms.gov.ua/news/analiz-utvorennia-molodizhnykh-rad-v-ukraini>
19. Мінмолодьспорт пропонує до громадського обговорення проект розпорядження Кабінету Міністрів України Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України: покращення стійкості-2030» // Міністерство молоді та спорту України: офіційний веб-портал. 2024, 25 січня. URL: <https://surl.li/zcnbhe>

References:

1. Bezzub, I. 2021 Onovlennya derzhavnoyi molodizhnoyi polityky v Ukraini. [Updating the state youth policy in Ukraine]. *Hromads'ka dumka pro pravo tvorennia. [Public opinion on the right to create]*. No. 9 (214), pp. 15–24. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2021/9.pdf> [in Ukrainian].
2. Borodin, E. I. (2018). Derzhavna molodizhna polityka v Ukraini: mekhanizmy formuvannya ta realizatsiyi v konteksti rozvytku [State youth policy in Ukraine: mechanisms of formation and implementation in the context of development]. *Grani*. Dnipro. 120 p. URL: <https://ir.nmu.org.ua/server/api/core/bitstreams/bcb8a4e5-847e-4381-9058-01a106c4dacc/content> [in Ukrainian].
3. Goncharuk, N. (2023) Formuvannya ta realizatsiya derzhavnoyi molodizhnoyi polityky na publichniy sluzhbi v Ukraini. [Formation and implementation of state youth policy in the public service in Ukraine]. *Aspekty publichnoho upravlinnya. [Aspects of public administration]*. No.11 (4). pp. 64–73. URL: <https://doi.org/10.15421/152354> [in Ukrainian].
4. Yermolenko, I. V. (2023) Rol' molodi u formuvanni molodizhnoyi polityky v Ukraini: vyklyky ta mozhlyvosti. The role of youth in the formation of youth policy in Ukraine: challenges and opportunities]. *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyivskiy politekhnichnyy instytut". Politolohiya. Sotsiolohiya. Pravo, [Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". Political Science. Sociology. Law]*. No. 1 (57), pp. 78–83. URL: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.1\(57\).280796](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.1(57).280796) [in Ukrainian].
5. Sofiy, O. (2020) Rol' molodi v molodizhniy politytsi v Ukraini: analychna zapyska. [The role of youth in youth policy in Ukraine: analytical note]. NGO European Dialogue. Kyiv. 36 p. URL: <https://surl.li/iadpte> [in Ukrainian].

6. Prokopenko, L. L., & Tarasenko, T. M. (2014) Vykhovannya ta sotsial'nyy rozvytok molodi yak ob'ekt vplyvu derzhavy. [Education and social development of youth as an object of state influence]. *Aspekty publichnoho upravlinnya [Aspects of public administration]*, No. 2 (1-2), pp. 70–77. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/544>. [in Ukrainian].
7. Pesha I. (2018) Uchast' molodi u pryynyatti rishen' [Participation of youth in decision-making] Molodizhna polityka ta molodizhna robota: materialy III mizhrehional'noy nauk.-prakt. Konf. [Youth policy and youth work: materials of the III interregional scientific-practical conference]. DRIDU NADU. Dnipro: P. 57. [in Ukrainian].
8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017) Pro zatverdzhennya typovykh polozhen' pro molodizhnyy tsentr ta pro ekspertnu radu pry molodizhnomu tsentri: Postanova [On approval of standard provisions on the youth center and on the expert council at the youth center: Resolution]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1014-2017-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018) Pro zatverdzhennya typovykh polozhen' pro molodizhni rady: Postanova [On approval of standard provisions on youth councils: Resolution]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1198-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019) Pro utvorennia derzhavnoyi ustanovy "Vseukrayins'kyy molodizhnyy tsentr" ta vnesennya zmin do deyakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy. Postanova [On the establishment of the state institution "All-Ukrainian Youth Center" and amendments to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine. Resolution] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
11. VRU (2021) Pro osnovni zasady molodizhnoyi polityky: Zakon Ukrainy [On the Basic Principles of Youth Policy: Law of Ukraine] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> [in Ukrainian].
12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021) Derzhavna tsil'ova sotsial'na prohrama "Molod' Ukrainy" na 2021-2025 roky: Postanova [State Targeted Social Program "Youth of Ukraine" for 2021-2025: Resolution]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#n11> [in Ukrainian].
13. President of Ukraine (2021) Pro Natsional'nu molodizhnu stratehiyu do 2030 roku: Ukaz [On the National Youth Strategy until 2030: Decree]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#n13> [in Ukrainian].
14. President of Ukraine (2022) Pytannya Rady z molodizhnykh pytan': Ukaz [Issues of the Council on Youth Issues: Decree] URL: <https://www.president.gov.ua/documents/142022-41165> [in Ukrainian].
15. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022) Pro zatverdzhennya Poryadku formuvannya ta diyal'nosti Natsional'noyi rady z pytan' molodi ta vnesennya zmin do deyakykh aktiv Kabinetu Ministriv Ukrainy: Postanova [On approval of the Procedure for the formation and activity of the National Council on Youth Issues and amending certain acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine: Resolution]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1011-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
16. State. Institute of Family and Youth Policy (2019). Molod' na rynku pratsi: navychky XXI stolittya ta pobudova kar'yery. [Youth in the labor market: 21st century skills and career building]. Shchorichna dopovid' Prezydentovi Ukrainy, Verkhovniy Radi Ukrainy, Kabinetu Ministriv Ukrainy pro stanovyshche molodi v Ukraini. Kyiv: Derzh. in-t simeynoyi ta molodizhnoyi polityky. [Annual report to the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine on the situation of youth in Ukraine]. Kyiv. 107 p. URL: <https://surl.it/himzid> [in Ukrainian].
17. Popatenko M. M, ed. & Bondar T. V, chief editor colleg.; et al. (2021) Reformuvannya molodizhnoyi polityky vidpovidno do suchasnykh zapytiv molodi ta derzhavy. [Reforming youth policy in accordance with the modern demands of youth and the state]. Shchorichna dopovid' Prezydentovi Ukrainy, Verkhovniy Radi Ukrainy ta Kabinetu Ministriv Ukrainy pro stanovyshche molodi v Ukraini (za pidsumkamy 2012 2021 rokiv) [Annual report to the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine on the situation of youth in Ukraine (based on the results of 2012-2021)]. OOO "Roylaid". Kyiv: 100 p. URL: <https://surl.it/exasqd> [in Ukrainian].
18. Ministry of Youth and Sports of Ukraine (2024) Analiz utvorennia molodizhnykh rad v Ukraini [Analysis of the formation of youth councils in Ukraine] URL: <https://surl.li/zbwoaj> [in Ukrainian].
19. Ministry of Youth and Sports of Ukraine (2025) Minmolod'sport proponuye do hromads'koho obhovorennia projekt rozporyadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoyi tsil'ovoyi sotsial'noyi prohramy "Molod' Ukrainy: pokolinnya stiykosti-2030» [Ministry of Youth and Sports proposes for public discussion a draft resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the Concept of the State Targeted Social Program "Youth of Ukraine: Generation of Resilience-2030"] URL: <https://surl.li/zztfcu> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 01.08.2025

Дата прийняття статті: 22.08.2025

Опубліковано: 16.09.2025